

15. સુભાષિતો

સુભાષિત એટલે સરસ રીતે કહેવાયેલો અનુભવ અથવા નીતિવિચાર. સુભાષિતોમાં બોધ રહેલો હોય છે. તેમાં અનુભવનો નિયોડ હોવાથી તેમાંથી પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન મળે છે.

(1)

જાતે કરવું, જાતે રળવું, જાત વિના સૌ જૂઠું જ;
જાતે ઝૂઝવું, જાતે વધવું, જાત વડે ઉદ્ધરવું જ.

[આપબળ-જાત મહેનત-નો મહિમા આ સુભાષિતમાં વર્ણવાયો છે. ‘પારકી આશ સદા નિરાશ’ એ ઉક્તિ બરાબર સમજી લઈને ‘અપના હાથ જગન્નાથ’ એમ માનીને ચાલવું જોઈએ.]

(2)

આવ નહિ, આદર નહિ, નહિ નયનમાં નેહ;
તે ઘર કદી ન જાઈએ, (ભલે) કંચન વરસે મેહ.

[આ સુભાષિતમાં આતિથ્ય ભાવનાની વાત છે. જ્યાં પ્રેમ, આદરભાવ ના હોય ત્યાં ગમે તેટલો ધનવૈભવ હોય તોય જવાય નહિ. એ વાત સરસ રીતે દર્શાવી છે.]

(3)

કડવા હોય લીમડા, શીતળ એની છાંય;
બાંધવ હોય અબોલડા, તોય પોતાની બાંય.

[આ સુભાષિતમાં કડવા લીમડાનો દાખલો આપી પોતાના ભાઈભાંડુ વઢકણાં હોય તોપણ તેમને પોતાના લેખી તેમનો સાથ-સહકાર લેવો એમાં જ શાણપણ છે એ વાત બતાવાઈ છે.]

(4)

બેસે છે ભાગ્ય બેઠાનું, ઊભું ઊભા રહેલનું;
સૂતેલાનું દીસે સૂતું, ચાલે ભાગ્ય ચલન્તનું.

[આ સુભાષિતમાં પુરુષાર્થ કરનારના પક્ષે નસીબ હોય છે તે સત્ય રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.]

(5)

હોય કામ મુશ્કેલ પણ, ઉદમથી ઝટ થાય;
ખંત જો દિલમાં હોય, તો કદી ન ફોગટ જાય.

[આ સુભાષિતમાં ઉદમ અને ખંતનો મહિમા દર્શાવવામાં આવ્યો છે.]

શબ્દસમજૂતી

જાતે પોતે ઝૂઝવું (કામમાં) મચ્યા રહેવું, જોરદાર લડત આપવી ઉદ્ધરવું સંકટ કે આફતમાંથી છૂટવું મુક્ત થવું આવ આવકાર, આદર, સન્માન નયનમાં આંખમાં નેહ સ્નેહ, પ્રેમ શીતળ ઠંડું બાંધવા ભાઈ, સગા બાંય હાથ (અહીં) મદદ, સહકારના અર્થમાં ભાગ્ય નસીબ દીસે દેખાય ચલન્તનું ચાલનારનું ઉદમ મહેનત ખંત ચીવટપૂર્વક લાગ્યા-મંડ્યા રહેવાનો મહેનતુપણાનો ગુણ, ચીવટ, કાળજી, હોંશ ફોગટ નકામું, વ્યર્થ

સ્વાધ્યાય

1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો :

- (1) “પારકી આશ સદા નિરાશ” આ કહેવત પહેલા સુભાષિતના આધારે સમજાવો.
- (2) આપણે કેવા ઘેર ન જવું જોઈએ ? શા માટે ?
- (3) ‘બાંધવ હોય અબોલડા તોય પોતાની બાંય’ શા માટે કહ્યું છે ?
- (4) મુશ્કેલ કામને સહેલું કેવી રીતે બનાવી શકાય ?
- (5) સૂતેલાનું ભાગ્ય સૂતેલું હોય છે એમ શા માટે કહેવાય છે ?

2. નીચે આપેલા શબ્દોના સમાનાર્થી શબ્દો શોધીને લખો :

આવ : _____ આદર : _____ નેહ : _____
કંચન : _____ નયન : _____ ઉદમ : _____

3. નીચેના શબ્દોના વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો લખો :

કંજૂસ × _____ કડવું × _____ શીતળ × _____
આદર × _____ મુશ્કેલ × _____ વધવું × _____

4. સુભાષિતોની પંક્તિમાં આવેલા પ્રાસવાળા શબ્દો શોધીને લખો :

ઉદાહરણ : કરવું - રળવું

(1) ઝૂઝવું _____

(2) નેહ _____

(3) છાંય _____

(4) બેઠાનું _____

(5) જાય _____

5. નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્યો બનાવો :

મુશ્કેલ : _____

જૂઠું : _____

શીતળ : _____

ભાગ્ય : _____

નયન : _____

6. બે દુહા કે સુભાષિતો લખો :

પ્રવૃત્તિ

- એકમમાં આપેલાં સુભાષિતોનો મુખપાઠ કરો.

